шу пісню калічать ріжні московські хори, здебільша під назвою „русской песні“.

Та, що вже там нарікати, коли ми від запорожців клясичні марнотрати! — Дяка долі й зате, що вона дала бодай малу змогу показати світові завдяки ґеніеві О. Кошиця наші співочі скарби. І будьмо вдячні нашому Боянові, що він і серед несприятливих умовин не жалує рук, щоб звеличати ту нашу пісню своїми науковими дослідами. Віримо, що він, що походить з доброго й міцного „Левитова коліна“, дочекається ще ліпших часів..

Д-р. М. Гнатишак

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК

Смерть Василя Стефаника — це факт, який і в теперішніх наших траґічних часах зворушує. Зворушує тим більше, чим інтимніше хто з нас звязаний із неменше траґічною творчістю великого письменника. Бо як би не дивитися на творчість цього великого мистця слова — то в ніякому разі не можна йому відмовити величезної сили експресії, що ділає на кожного читача як щось стихійне, непереможне.

Стефаникові твори виходять далеко поза межі всякого реалізму й натуралізму — хоч і послугується в них автор нераз натуралістичними засобами зображування. Також твори Стефаника, хоч його поетичний хист ріс у середовищі декадентської модерни, проте не є її виплодом. Коли вже шукати паралєль, то їх можна знайти радніше у візіях німецького експресіонізму. Але така паралєля зовсім нічого нам не каже. Бо Стефаник це індивідуальність настільки своєрідна, настільки українська, — що дарма її вкладати в якінебудь літературні рамки. Справді великі письменники ніколи не даються сортувати на основі критеріїв якихось точно означених літературних напрямків. А Стефаник — справді великий письменник.

Його твори — з невеликими винятками — оповиті чорною безнадією. Це факт, який годі заперечити. А люди, які хочуть робити із Стефаника радикального „учителя народу*, тільки себе осмішують. Таким учителем він ніколи не був і не хотів бути. Але саме безтенденційність більшости його творів стає посередньо засобом, що розбуджує в читача життєві відрухи.

Коли порівняти оповідання Стефаника з слабшими від них оповіданнями Бордуляка — то ясно побачимо ріжницю. Скристалізований християнський світогляд дає творам Бордуляка те, чого даремне шукатимемо в мініятюрах Стефаника: ясний, теплий промінь любови й маленького, але справді осяйного щастя.

* Див. „Громадський Голос“ з 13 XII. с. р.

Стефаник зате грає на нервах читача і заставляє його заглянути в темну безодню. А такі переживання мають теж своє виховне значіння.

Ясна річ, що ми воліли б мати письменника з величезним талантом Стефаника, а одночасно з силою й теплом душі Бордуляка. Але такі прикмети не все ходять в парі. І письменники, органічно звязані зо своїм середовищем, залежні від розвитку цього середовища. Тому мусимо задоволитися і таким розподілом Божих дарів, який зустрічаємо реально в згаданому випадку.

Хоч Стефаник у більшості своїх творів не спрямовував свій великий поетичний дар на те, щоб будувати позитивні етичні та ідейні вартості, — то все таки своєю творчістю тих вартостей не нищив. І в цьому він особливо великий. Бо це не легка річ — бути тієї міри співцем трагічної безнадії, а при цьому не стати пропагатором розкладових песимістичних доктрин.

Стефаник і релігія — це український селянин і релігія. Вона вросла йому в душу, чи хоче він, чи ні, — і до моментів найглибшого трагізму в творчості Стефаника належать ці хвилини, в яких одчай відбирає селянинові віру.

Стефаник і нація — це український селянин і нація. Підсвідомий, стихійний патріотизм тільки зрідка переливається у виразові форми усвідомленого патріотичного патосу. Але любов до рідної землі — це сутня риса селянської душі.

Такі великі поетичні таланти, як Василь Стефаник, не родяться часто. І ціла наша нація повинна бути горда, що має мистця справді великого формату.

На кінець — кілька конкретних даних, що можуть послужити як інформація кожному, хто схоче ближче приглянутися великому мистцеві. Селянський син з Русова снятинського повіту — Василь Стефаник (ур. 14. V. 1871) ішов у молодості дорогою, яку проходив у нас неодин здібніший син села: Народня школа, ґімназія в Коломиї та Дрогобичі, — ба навіть університетські медичні студії. Але все те було одночасно зовсім інше, ніж у пересічного селянського хлопця, що промощує собі шлях у ряди інтелігенції. Особливо літературно-мистецьке середовище Кракова 1890-их років було надзвичайне — і воно безперечно розбудило в душі Стефаника неодну мистецьку нотку, що дрімала в його мужицькій підсвідомості. Але при цьому Стефаник, — не так як більшість наших „молодомузників", — залишився вповні самим собою і не допустив до себе ніяких глибших чужинних впливів. Своїми власними силами і силами своєї рідної землі здвигнув мистецьку будівлю, яку сміло можна назвати одним з найоригінальніших проявів українського духа на переломі століть. Твори його, хоч і нечисленні — але зате мало мають собі рівних щодо сили експресії й почування. Ось наголовки збірок його геніяльних мініятюр з селянського життя: Перша збірка — „Синя книжечка" (1899). Далі „Камяний хрест" (1900), „Дорога" (1901), „Моє слово" (1905). А потім довга мовчанка — аж до часів світової війни і післявоєнних років, що

принесли дещо нове — по літературних журналах і т. ін. Вкінці, нова книжка — „Земля“ (1926). Збірне видання творів — у Львові в 1933. році. Ось і все: трохи більше як 50 мініятюр.

Але повернімся до життя письменника. Не знайшовши в перспективах звичайної інтелігентської „карієри“ того, чого шукав — Стефаник скоро, бо вже в 1900. році подався туди, куди його вело розтужене серце: на село. Село з радощами і смутками хлібороба стало змістом дальшого життя В. Стефаника в Стецевій, а від 1900. року аж до смерти в Русові. Письменницька творчість — це тільки глибша нотка, що рідко звучала в симфонії довголітніх переживань Стефаника-хлібороба. Його послування (в 1908) — це тільки одне з непорозумінь його життя, — так само, як і ті нитки, що вязали його з радикальним рухом. Бо ні політиком, ні активним громадянським діячем Василь Стефаник ніколи не був, та мабуть і не хотів бути.

Це не перешкоджає нашим радикалам реклямувати його як „свого чоловіка“ — навіть при нагоді похоронів *. Цим уживанням імени великого письменника для своїх партійних цілей радикали зайвий раз підтверджують свою неперебірчивість у методах пропаганди. Бо ж це відома всім річ, що Стефаника вязав з радикалами тільки один з тих парадоксів, що на них таке багате життя великих письменників. Коли комусь треба фактів — то може їх знайти багато в житті Стефаника, особливо після світової війни. Ми згадаємо навгад тільки хоч би те, що перед кількома роками Василь Стефаник зажадав, щоб посилати йому католицький тижневик „Мета“ і до кінця життя його не відмовив, а навпаки, пропонував навіть тому видавництву свої нові оповідання, — і справа, на жаль, не приняла конкретних форм з технічних причин. А такий пречистий факт, як листування ВПреосв. Митрополита Андрея зі Стефаником. Або те, що оповідають самовидці про останні дні життя та смерть письменника...

Ми далекі від того, щоб Стефаника реклямувати для себе. Але вважаємо за неприличний у високій мірі партійний танець, що його завели радикали над свіжою могилою мистця слова, якого творчість є власністю цілого українського народу.

Утративши Василя Стефаника — всі українці втратили людину, що своєрідною містикою терпіння, виявленою в своїх творах, вийшла далеко поза обсяг туземних інтересів людини. Ми бажали б, щоб те, що за туземного життя письменника мало характер трагічної темряви, — по його смерті засіяло повним світлом визволеної душі.

РЕЦЕНЗІЇ.

Іван Коровицький: **Віще зілля**, поезії, Львів 1936, 16⁰, 46 стр.

З приємністю беремо в руки дуже гарно видану книжечку. Елегантна своєю простотою молошно-біла з опалевим полиском обгортка, черпаний папір, естетичне розміщення тексту — свідчать про культуру та смак

* Нпр. у „Громадськім Голосі“ з 19. XII. 1936.